

JALE PARLA • Don Kışot

JALE PARLA 1945'te İstanbul'da doğdu. 1964'te Arnavutköy Amerikan Koleji'ni, 1968'de Robert Kolej'in Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. 1978'de Harvard Üniversitesi'nden anadali İngiliz Edebiyatı, yandalları Fransız ve Alman Edebiyatları olmak üzere Karşılaştırmalı Edebiyat doktorası aldı. 1976-2000 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde öğretim üyeliği yaptı. Halen Bilgi Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmakta olan Parla'nın *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik* (1985), *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri* (1990), *Don Kişot'tan Bugüne Roman* (2000), *Kadınlar Dile Düşünce* (Sibel Irzık ile beraber, 2004), *Balkan Literatures in the Era of Nationalism* (Murat Belge ile beraber, 2008), *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım* (2011) adlı kitapları yayımlanmıştır.

İletişim Yayınları 2555 • Edebiyat Eleştirisi 58

ISBN-13: 978-975-05-2294-9

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Belce Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Bihter Kuzu

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JALE PARLA

Don Kişot

Yorum, Bağlam, Kuram

Sinan'a...

Birlikte *Don Kişot* okuduđumuz öđrencilerime
ve bu metni çok ciddi bir redaksiyona tabi tutan
Belce nvar'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
Önsöz'le Başlıyoruz	15
Macera Başlıyor	21
Şövalye Muradına Erer	31
Kılıçlar Havada Donunca	47
Arzuları Hilafına Küreğe Götürülen Mahkûmların Kurtarıcısı	69
Bir Don Kişot Dünyası Kuruluyor	77
On Yıl Sonra: Cervantes 68 Yaşında	103
Başkalaşmış Sevgili	111
Ve Bir “İyi Şövalye” Örneği	119
Yeraltı mı, Bilinçaltı mı?	123
Sanço'dan Adil Süleyman Olur mu?	135
KAYNAKÇA	167

YAYINEVİNİN NOTU

Metin içinde Cervantes'in romanından yapılan alıntılar için *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote* (çev. Roza Hakmen, şiirler Ahmet Gntan, Yapı Kredi Yayınları, 2010) evirisinden yararlanılmıştır. Çeviriden yararlanmamıza izin verdikleri ve gösterdikleri anlayış için Yapı Kredi Yayınları'yla metni Türkçeye kazandıran Roza Hakmen'e ve şiirler için Ahmet Gntan'a teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları

Giriş

Eski türleri eleştirerek yeni bir tür yarattı.

– HARRY LEVIN, *Cervantes Örneği*

La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote’yi 1971-72’de, doktoram sırasında derslerimden birinde okutmaya başladığımda asistandım. Doktora yıllarım boyunca verdiğim bu derse, sonra Boğaziçi ve Bilgi Üniversitesi’nde de devam ettim. Üst üste koyunca kırk beş yıl oluyor. Bir kitabı bir hayat boyu da okutsanız, sınıfınızda her zaman o kitabı bir soruyla tekrar kurcalayacak, sizi araştırmaya sevk edecek, o kitabı yeni bir açıdan görmenizi sağlayacak bir öğrenci mutlaka vardır. Benim *Don Kişot*’um, kendi okumalarımın çok bu sorularla oluştu.

Cervantes’in başyapıtına yaklaşımların çokluğu ve farklılığı beni seçici olmaya zorladı. En aklıma yatanlarla kendi okumamı/okumalarımı birleştirdim. Yer yer öyle muğlaklıklarla doludur ki bu metin, Ortega y Gasset, Cervantes’in yanında Shakespeare’in (ki o da muğlaklıkta geri kalmaz) bir ideolog sayılabileceğini söylemiş (Martinez, 28). Okumalarım diyorum, çünkü kırk beş yılda benim okumalarım da farklılaştı. Neredeyse her yıl “yeni” bir *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote* okuduk sınıfta. Kitaplar aynı olsa da, her ye-

ni okur ve yeniden okumayla yenileşirler. Bununla ne demek istediğimi anlatmak için sınıfta Borges'in *Don Quijote'nin yazarı Pierre Menard* öyküsünü anlatırım. Bu öyküdeki Pierre Menard, yazma ritüelleri Borges'inkine çok benzeyen bir yazardır. Hikâyenin anlatıcısına göre, bu yazarın büyük projesi, *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'yi yeniden yazmaktır. Uzun uğraşlardan sonra ortaya çıkardığı metin, Cervantes'in metniyle tıpatıp aynıdır. Burada Borges'in, edebiyatın babadan oğula geçen bir miras olduğunu söylediği kesin. Ama başka bir şey de söylüyor: Bu miras çağlar içinde her yeni okumayla "yeniden" yazılır, yani yeni yorumlarla zenginleşir. Metnin kendisi aynıdır, ama alımlanması sürecinde sürekli "yeni" bir metne dönüşür, çünkü her okurun kendi *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'si vardır artık. Metin, yazarından bağımsızlaşmış, okurun metnine dönüşmüştür.

Edebiyatta değişik yollardan tek başınıza ilerleyerek başkalarıyla benzer yorumlara varabilirsiniz. Ama meslek ah-lâkı, sizden önce bu yorumları yapmış olanları zikretmenizi gerektirir. Ne var ki, ben bu kitapta tüketici bir kaynakça veremiyorum. Okuduğum kim bilir ne kadar yorum ve çalışma arasında, benim yaklaşımına denk düşenleri ve benim yaklaşımımı biçimlendirenleri mutlaka zikrettim. Biliyoruz ki, birçok büyük yazar için olduğu gibi Cervantes için de, Cervantes Çalışmaları diye ayrılmış özel bir araştırma ve uzmanlık alanı var. Bu alanda yapılan çalışmaların sonu yok. Örneğin, Cervantes'in *mimesis* kuramını Aristoteles'in *Poetika*'sından mı, çağdaşı Alonso López'in *el Pinciano*'sundan mı, yoksa ikisinin sentezinden mi oluşturduğu konusunda yazılmış binlerce sayfa olduğunu biliyorum. Yazara ilişkin biyografik çalışmalar da yanıtı kesinleşmemiş sorularla doludur. Cervantes, Moriskoların sürülmesi konusunda ne düşünüyordu? Sürgün mağduru Ricote'yi neden kralın politikalarını onaylamış gibi konuşturuyordu? Kitapta münase-

betsiz *Meraklı'nın Hikâyesi*'nin yeri var mı, yok mu? Güzeller güzeli Marcela'yı savunurken aslında Donkişotluğu, yani kendisini mi savunuyordu, yoksa Rönesans'ın özgürlük ve bireysellik idealini mi? Edebî ustalık açısından birinci kitap mı yoksa ikinci kitap mı daha üstün? Cervantes'in başyapıtı, Viktor Şklovski'nin iddia ettiği gibi parçalı bir mozaik mi, yoksa David Quint'in savunduğu gibi her epizodunda önceki ve sonraki epizodlarda bir dantel gibi tekrarlanan motiflerden oluşan bir bütün mü? Sonunda, Don Kişot'un hidayete ermesi teslimiyetçi bir son olarak eserin değerini düşürüyor mu? Poliglot bir alan bu. Çince'den Fransızcaya, Rusçadan yazarın anadili İspanyolcaya kadar çalışmaları içeren, çeviri, antropoloji, yorumbilim, söylem analizi, psikoloji, felsefe gibi karşılaştırmalı edebiyatın komşu disiplinlerini de kapsayan devasa bir alan. Belki de Cervantes'in bu konuda tek rakibi Shakespeare'dir.

Bu kitabın yazılması ve verdiğim dersler sırasında işlediğim çeşitli kusurlar arasında bir önemli kusur da İspanyolca bilmeden bunu yapmış olmam. Doktora yıllarımda (1968-78) her tartışma *Don Kişot*'la başlar, nereye ilerleyecekse ilerler ve *Don Kişot*'la biterdi. Ama bunu yapmaya yalnızca İspanyolca bilenlerin hakkı vardı. O süreçte yazdığım onlarca ödevde tek bir satır *Don Kişot* alıntısı yapamamak içimde kalmıştı. Boğaziçi Üniversitesi'nde verdiğim derslerin okuma listelerine hemen *La Mancha'lı Yarattıcı Asilzade Don Quijote*'yi koydum. İngilizce olarak tabii... Ve sonradan Roza Hakmen'in muhteşem çevirisi geldi. Ben de bu dersi, doktora yıllarımda öğrenemediğimi alırcasına kitabın İngilizce ve Türkçe çevirilerinden verdim. (Neyse ki şimdi karşılaştırmalı edebiyatın yerini alan dünya edebiyatı disiplini içinde çeviriden okumak o kadar büyük günah değil). Bu kadar yılda İspanyolca öğrenemez miydim? Elbette öğrenebilirdim, öğrenmeliydim. Tembellik!

Kitapta tekrarlar göze çarpacak. Hepimiz biliriz ki verdiğimiz derslerde bazı şeyleri zorunlu olarak tekrar ederiz, bu bakımdan derslerin yapısı kitap yapısından farklıdır. Kitabın organizasyonu da bu tekrarlar yüzünden ideal olmaz. Ben dersi bir miktar toparlamakla birlikte yapısını fazla değiştirmemeye karar verdim. Umarım bu, kitabımı sıkıcı hale getirmemiştir.

Bu kitabın yer yer otobiyografik pasajlar içermesine engel olamadım. Çünkü *Don Kişot*'la geçirdiğim yıllarda ben de, sevaplarım ve günahlarımla, bir edebiyatçı olarak geliştirdim. Ama burada, bu sürecin yalnızca bu dersle ilgili olan kısmından söz ettim. Notlarımı deşerken çoktan unuttuğum bir de küçük makale buldum. Boğaziçi Üniversitesi'nde işe başladığım ilk yıllarda, üniversitenin dergisinde basılmış. Adı *Cervantes's Discourse against Genres in Don Quijote*. Makalenin bibliyografyasında Bahtin yok. Ve bu benim basılan ilk yazım. Daha Bahtin'in Holquist tarafından hazırlanan ve ilk baskısı 1981 yılında yapılan *The Dialogic Imagination*'ı yok. Ama genç bir eleştirmen olarak okutmaya başladığım *Don Quijote*'deki söylem ve tür curcunasını fark etmişim. Ve, demek ki, gençlik heyecanı ile hemen bir makale kaleme almışım! Sonradan okuduğum Bahtin, Rönesans'ta, özellikle de Rabelais'nin *Gargantua ve Pantagruel*'inde görülen tür ve söylem zenginliğinin, romanın çıkışında etkili olduğunu ve *La Mancha*'lı *Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'nin "olağanüstü bir derinlik ve kapsamlılıkla romansal söylemler diyalogunu içselleştirerek bu [çeşitliliğin] bütün sanatsal olanaklarını" kullandığını ve "bir tür olarak romanın klasik ve en katıksız örneği" olduğunu söylüyordu. Sonradan, Bahtin'i okuduğumda, elinde kuramını temellendirecek *Don Quijote* gibi bir örnek varken neden Rabelais'nin *Gargantua ve Pantagruel* seçtiğini düşündüm. Stalin rejiminde yazan bir formalist için komedik ve fantastik bir yapıtı seçmek belki de da-

ha cazipti –Cervantes’in kitabı komedik olmadığından değil, ama Rabelais’yle asla boy ölçüşemez– çünkü kahkaha bozguncudur. Bu keşfim üzerine –ki 12 Eylül sonrası dönemdi ve ders programlarına müdahale ediliyordu– ben de *La Mancha’lı Asilzade Don Quijote*’yi okuttuğum *Tarih ve Edebiyat* dersi kaldırılınca, *Komedi ve Roman* diye bir ders açtım ve kitabı o derste okutmaya başladım. Ama başka komedik romanları da dahil ettiğim bu derste *Don Quijote*’nin biraz güme gittiği duygusuna kapıldım. O zaman da işte “*Don Quijote ve Roman Poetikası*” başlığıyla, okunan tek metnin Cervantes’in başyapıtı olduğu bir derse başladım ve 2017 sonbahar yarıyılına kadar bu dersi her yıl verdim. Emekli olacağım 2018-2019 yılında ise, bu kitap yazıldığı için artık bu dersi vermiyorum.

Dersi seven de oldu, sevmeyen de. Hatta Bilgi Üniversitesi’ne bir gün bir veli gelmiş, bölüm başkanı Murat Belge’yi bulmuş, “Hocalarınızdan biri *Don Kişot* okutuyor, farkında mısınız?” diye sormuş. Murat başını sallayınca da, “Ama *Don Kişot* diyorum, hem de bir yarıyıl boyunca,” demiş. Murat ne mi demiş? Uzun uzun, *Don Kişot*’un neden bölümün zorunlu derslerinden biri olduğunu anlatmış. *Don Kişot* karakteri Türk kültüründe küçük görülür; aşağılayıcı bir çağrışımla kullanılır. Bu, belki de 18. yüzyıl akıl çağında, çoğu yorumcunun *Don Kişot* karakterini gerçeklikten ve rasyonaliteden tümüyle kopuk bir deli olarak okumasından kaynaklanmıştır; oysa, *Don Kişot*’u insan muhayyilesinin sınırsızlığının simgesi olarak okuyanlar çoğunluktadır. Ben derslerimde bu iki anlayışı da naklettim; ama benim okumam *Don Kişot*’u; Stultitia, Falstaff ve Gargantua’yla birlikte Erasmus hümanizmasının mirasını sürdüren bir yapıt olarak görür.

Miguel de Cervantes de Saavedra’nın *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*’sini okurken eseri üç şekilde değerlendirdim. Metin, bağlam, teori. Metin derken, yalnızca metni

yakın ve zevkli bir okumaya tâbi tutmaktan söz ediyorum. Ama bunu yaparken metnin tarihî bağlamından da bahsettim. V. Charles ve II. Philip İspanyası'nı, bu kralların Donkişotça hayallerini, yazarın hayatını, kitabın metinlerarasılığını, okur profilini, Rönesans edebiyatıyla ilişkisini, vb... Teorik kısımda ise, her bölümde Cervantes'in uyguladığı tekniği, temsilden ne anladığını, yazar ve yazarlık konusunda sorularını, yazar otoritesiyle nasıl oynadığını, gerçeklik ve yanılsama ilişkisini nasıl gördüğünü, hiciv, parodi, burlesk (alaycı parodi) gibi yöntemlerden ne amaçla yararlandığını, hem edebî hem de edebiyat dışı söylemleri romanın dokusuna nasıl işlediğini ve en önemlisi *taklit* "mimesis"ten ne anladığını ve nasıl uyguladığını tartıştım. Buradan çıkan sonuçlar bize roman kuramının, moda olduğu 20. yüzyılın başlarından itibaren neden hep *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*'yle temellendirildiğini gösterecektir... Umarım.

Önsöz'le Başlıyoruz

Cervantes'in *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Kişot* için yazdığı Önsöz'ü okurken gözümüzde, masasında oturmuş, kalemini kemiren kaygılı bir yazar resmi canlanır. On yıl sonra kitabın ikinci kısmı bittiğinde, aynı yazar, artık kalemini güvenle askıya asmış, kendisinin Don Kişot için, Don Kişot'un da kendisi için yaratıldığını söyleyen, gururlu bir yazardır. Çünkü bu iki resim arasındaki sayfalarla o, tüm edebiyata, romana, şiire, tiyatroya sınırsız ilham kaynağı olacak bir yapıt bırakmıştır. Cervantes, *Don Kişot*'un ikinci kısmını bitirdikten bir yıl sonra (1616) ölür.

Yazar derin bir kaygıyla eserine bakarken içeri bir arkadaş girer ve ona neden bu kadar endişeli olduğunu sorar:

“Nasıl endişelenmeyeyim? Bunca yıldır unutuluşun sessizliği içinde uyuduktan sonra, şimdi bütün bu yılların yüküyle, böyle bir hikâyeye karşısına çıktığımda, halk denilen eski kanun koyucu ne diyecek? Saman gibi kupkuru, yenilikten yoksun, üslubu güdük, kavram yoksulu bir hikâye; bilgi ve doktrinden tamamen mahrum; sayfa kenar-

larında notlar, kitabın sonunda açıklamalar yok; oysa diğer kitaplar öyle, görüyorum; uydurma ve acemice olsalar bile, okuru hayran bırakan, yazarlarına okumuş, bilgili, belâgatli adam şanı kazandıran alıntılarla dolular; Aristoteles'ten, Platon'dan, bütün filozoflar güruhundan. Hele Kutusal kitaptan alıntı yaptıklarında! Kimi Aziz Tomas kesilir, kimi Kilise Babası; bu arada ustaca ciddiyetlerini korurlar, bir satırda dalgın bir âşığı tasvir etmişken, bir başkasında bir Hıristiyan vaazcığı verirler ki, okuması, duyması, mutluluk ve zevk verir. Benim kitabım bütün bunlardan yoksun olacak; çünkü ne sayfa kenarına yazılacak notum var, ne kitabın sonuna yazılacak açıklamam; ne de kitapta hangi yazarları izlediğimi bildiğimden, bunları herkes gibi başına, alfabe sırasına göre dizebiliyorum. ...Kitabım, baştaki sonelerden de yoksun olacak; hiç değilse dükler, markiler, piskoposlar, çok ünlü hanımefendiler veya şairler tarafından yazılmış sonelerden... Kısacası. ... Tanrı eksikliklerini giderip onu süsleyecek birini ortaya çıkarıncaya kadar, Señor Don Quijote'nin, La Mancha'daki arşivlerinde, mezarda kalmasına karar verdim. Çünkü ben yetersizliğimle, cehaletimle, eksikliklerini gideremeyeceğim; mizaç olarak da tembel ve üşengeç olduğum için, benim kendi başıma söyleyebileceğim şeyleri söylesinler diye yazar arayamayacağım. İşte beni düşünceli ve dalgın bulmanızın sebebi bu, dostum; bu durumda olmam için, anlattıklarım yeterli bir sebep.” (38-39)

Arkadaşı çok şaşırır; hatta onu ayıplar. Eserinde eksik olduğuna inandığı her şeyi tamamlaması işten bile değildir; bunun için Latince olarak en bilinen bazı satırları metnin kenarına ilişirmesi, buna İncil'den de birkaç satır eklemesi, eksik soneleri kendisinin yazması ve onlara uyduruk imzalar koyması, sonra her bir duygu için mitolojiden bir kahra-

man bulması, arkasına başka bir kitaptan kopyalayacağı bir bibliyografya da ekleyerek onu üzen bu noksanları kolayca tamamlaması mümkündür. (Burada elbette benzeri eserlerde yapılan yazar sahtekârlıkları hicvediliyor). Ama onun, Cervantes'in, bunların hiçbirine ihtiyacı yoktur. Onun yapması gereken yalnızca gerçeği taklit etmektir. "Önemli olan tek şey, yazılanlarda taklitten yararlanmaktır; taklit ne kadar mükemmel olursa, yazılan da o kadar iyi olacaktır," der arkadaşı (41).

Cervantes, Don Kişot karakterini yaratana kadar çağının makbul edebî türlerinin çoğunu denemiş, ama hiçbiriyi beklediği üne kavuşamamış, edebiyat dünyasının dikkatini çekememişti. Belki de bu düş kırıklığıyla, edebiyata karşı bir edebî eser yazmaya girişti. Hedefe, en popüler ve o ölçüde yüzeysel bir tür olan şövalye romanlarını koydu. Şövalye romanlarının dili de, kişileştirmeleri de, kurguları da artık tümüyle birbirlerinin kopyaları olacak kadar klişeleşmişti. Okurun bu romanlarla beslenmesi, Cervantes'e edebî zevkin giderek köreldiğinin bir işareti ve kendi yapıtlarının ses getirmemesinin bir nedeni gibi görünmüş olmalı. Önsöz, bu duyguyla işe koyulduğunu gösteriyor. Amacı, yozlaşmış bir anlatı biçimi saydığı şövalye romanlarında, hatta diğer romanslarda, ne kadar konvansiyon varsa hepsini yıkmaktı. Ama elbette kaygılıydı. "Halk denilen eski kanun koyucu" acaba böyle bir deneyi nasıl karşılayacaktı?

Deney, evet. Cervantes Önsöz'den Sonsöz'e kadar yeni bir şey yaptığının farkındaydı. Her ne kadar bir asilzadeye ithaf edilse de, Cervantes'in çağında artık edebî yapıtlar sıradan okurun da beğenisine sunuluyordu. Bu da tabii matbaanın kurulması, kitapların el yazması yerine büyük sayılarda basılması ve V. Charles zamanında Avrupa'nın en zengin ülkesi haline gelen İspanya'da okumaya vakit ayırabilecek görece müreffeh bir sınıfın ortaya çıkmasına bağlanmalıdır. İs-

panya'da hızla gelişen bir tüccar sınıfı vardı; bu sınıfın artık boş zamanı da vardı. Cervantes'in çağının orta sınıfı, yani "aylak okur"u, az gelirli devlet memurları, Don Kişot'un da mensup olduğu fakir soylular (*hidalgo*'lar), Hıristiyanlığı seçmiş Yahudiler, Cervantes'in babası gibi gezgin doktorlardan, askerlerden, hancılardan oluşan bir gruptu; ama kitap alıp okuyanlar da, matbaa sayesinde bu gruptu. Dolayısıyla "aylak okur"a hitap ederken onlara her okuduklarına kendilerini kaptırmamalarını ve kendi kararlarını vermelelerini söylerken, Kartzeyen kuşkuculuğa giden yöne de işaret etmiş oluyordu.

Bu yüzden Cervantes, Önsöz'üne "aylak okur"a, yani boş zamanı olan okura hitap ederek başlar. Ve onun beğenisini; soylu sınıfın beğenisinin de, eleştirmenlerin beğenisinin de önüne koyar. Bu okurla elbette yeni bir ilişki kurma gereği ortaya çıkmıştır. Ona bir miktar otorite tanınmalıdır. İşte bu okuru kazanmak için Cervantes, yazar otoritesini onunla paylaşmaya hazırdır. Bu taktiğin onu ne türden yenilikleri keşfetmeye götüreceğini baştan bilmesi de, ilerledikçe keşfettiğine kuşku yok. Nitekim, kitabın yazarlığını Seyyid Hâmid Badincani ile paylaştığı dokuzuncu bölümde Cervantes, artık yazarlık kurumu hakkında sorulabilecek bütün teorik soruları sormuştur. Ama bunu o bölümü tartışırken konuşacağız.

Dahası Cervantes bir Rönesans yazarıdır ve Rönesans'ta artık bireysel beğeni değerlidir. Sanatın takdiri, soyluların tekelinden yavaş yavaş çıkmaktadır. Yalnızca bireysel beğeni değil, yazarın bireysel çıkışları da, başka bir deyişle "orijinalliği" de önem kazanmıştır; en bilinen örnekleri *Deliliğe Övgü*'yle Erasmus, *Gargantua ve Pantagruel*'le Rabelais, bütün oyunlarıyla Shakespeare'dir. Gerçi Shakespeare'in oyunlarından hiçbirinin konusu "orijinal" değildir ama, işlenişleriyle bir dizi "ilk"i oluştururlar. İşte Cervantes de bir "ilk"e

kalkıştığını biliyordu. Bu “ilk”le eskileri yıkacak, bir “yeni” keşfedecekti. Keşifler Çağı’na yaraşır bir yöneliştir bu. Cervantes, dostunun sözlerinin çok etkili olduğunu, o yüzden Önsöz’ünde bu sözleri tekrarladığını söyler okuruna. Ama biz burada artık anlamamız gerekeni anlamışızdır: Bu kaygılı yazarı sözleriyle rahatlatan dostu, aslında onun aradığı ve özlediği akıllı, ideal okurdur. Cervantes kitabında bu dost/okura ilerde göreceğimiz gibi çok yer açacaktır. O kadar çok yer açacaktır ki, anlatma edimini onunla paylaşacaktır. Önsöz’de kendisinden “...Don Quijote’nin babası gibi görünsem de, üvey babası olan ben” diye söz eden yazarın bu sözü boşuna söylemediğini, başka bir deyişle, “sevgili”, “aylak”, “tatlı”, okuruna büyük bir yer açmak için nasıl taktiklere başvurduğunu, eserini nasıl ona, yalnızca ona emanet ettiğini hayranlıkla inceleyeceğiz.

Dolayısıyla, *La Mancha’lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote’yi* yazarken Cervantes’in bir amacının da eğitsel olduğunu söyleyebiliriz. Popüler kitapları, özellikle de şövalye romanlarını hicvederek bitirmek ve okurunu eğlendirerek iyi edebiyat okumaya sevk etmek. Şövalye romanlarının abartılı üslubuna inat, açık seçik düz bir üslup kullanan Cervantes, o romanların artık kullanılmayan dilini parodileştirirken, “Aklımı bendeden akılsızlık nedeniyle aklım öylesine zayıf düşüyor ki senin güzelliğinden şikâyetçi olmama neden oluyor” gibi ipe sapa gelmez “akıl” yürütmelerle o dille alay eder. Okuru güldüren bu dil ise, Don Kişot’a ilerde katılacak olan Sanço’yu kâh şaşırtacak, kâh isyan ettirecek ve Sanço sayesinde mizah mizahı doğuracaktır.

Popüler romansları eleştiren yalnızca Aristotelesçi Rönesans hümanistleri değildi. Kilise de dinî değerleri öne çıkarıp abartılı aşk ve macera hikâyeleri anlattığı için romanlara karşıydı. Ama Cervantes’in karşı çıkışı, Önsöz’den anladığımız kadarıyla, ikisinin de ötesine geçiyor; bu romansla-

rı klişeleşmiş abartılı bir dil kullandıkları için, mantıksız oldukları için (Yıllar geçer, âşıkların başından binbir olay geçer, sonunda kavuşurlar, o kadar işkence, yoksulluk, itilip kakılmaya karşın ve geçen zor yıllara karşın hâlâ ilk âşık oldukları kadar güzeldirler. Romansların bu boyutuyla sonradan Voltaire *Candide* adlı büyük hicvinde alay edecektir.) ve en önemlisi *gerçekçi olmadıkları için* edebî açıdan basit, zevksiz ve değersiz bulur.